

דצמבר 2005

זכויות אדם והחברה הישראלית

תרגיל סיום

שם המרצה : ד"ר דפנה גולן-עגנון

מגישה : ברדוגו לירון

מבוא (אלטרנטיבי)

18.4.2001

צה"ל נסוג מן השטח שתפס ברצועה. דובר מחלקת המדינה האמריקאית פרסם גינוי חריף לתפיסת השטח.

ישראל הודיעה שעצרה עוד שניים ממשנתפי הלינץ' ברמאללה¹.

מה זה לחקור.

לוקחים אדם. קושרים אדם. מנערים אדם. חודרים לאדם.

נתקלים בדם.

חושבים: כל מה שהוא אמיתי ובטוח, כל מה שמרגישים עליו ככה, לומדים מן החושים.

אבל הדם דם. נוזל אדום על כל דבר גם אם לא מבקשים.

מטפטף הדם. עושה הכתמים הדם. נקרש הדם. נסגר וממשיך לזרום.

כמו הבן אדם.

עושה. מטפטף. נקרש. וממשיך ןלחלום...

ומה זה לחקור.

פותחים תא. מציצים לתא. סוגרים תא.

מתייקים: אדם. איש ועל כל פנים גבר שאי אפשר לדעת את גילו (טוען כי נולד בעונת

האבטיחים), זר או נוכרי או גר, ועל כל פנים בן מיעוטים. עיניים עצובות ומבט שחור כמו מחשבה

כוזבת, מחזיקים תחתם מטר שישים ושניים סנטימטר של שיווי משקל מעורער.

מסמנים V ליד מין זכר. מסמנים X ליד אזרחות. X ליד תאריך לידה משוער.

מדפיסים ומתייקים: כמו חוקר קטן אבל מנוסה בעצמו. עושה. מנגב. רוחץ ידיים. וממשיך להלום

בקיר.

אבל הדם דם.

ממשיך באדום ללכלך. והכיסא הריק, שלוש רגליים ובלי משענת גב, ממילא הוזז.

נשאר השולחן. נשאר הקילוח הצהוב הנושר עליו מקערת מסטינג הפוכה. נשאר חוקר אי שאי

אפשר לראות את פניו אבל אפשר לשמוע את קולו. מתזז מעורפו האפור, מגבו, את האור בחזרה.

מטיל ספק, או מבט, או אגרוף בכל דבר שזז, גם אם לא מבקשים².

¹נסים קלדרון, "התבנית והנוף", בזמן מלחמה (הוצאת כינרת, 2002), עמוד 65.
²שם, עמ' 144-145.

הקטע האחרון לקוח מתוך " האם אתה רואה את מה שאני שומע", סיפור על העינויים שעובר פלסטיני במתקן של השב"כ. במסגרת התנדבותי בועד הציבורי נגד עינויים בישראל, עסקתי בעיקר בכתיבת תלונות של פלסטינים/יות על תנאי מעצרם וחקירתם בידי צה"ל והשב"כ. כאשר עוצרים לרגע מהכתיבה והתיק המכאני, מהניסוחים הקבועים המתארים מעצר אלים, תנחות בלתי אפשריות ושפה בוטה עמה נאלצו המתלוננים להתמודד- עולה התמונה המצטיירת בקטע שצוטטתי לעיל ועמה השאלה: מה קורה בגופו ובתודעתו של אדם מעונה? ומתעוררת מתרדמתה שאלה נוספת: מה היה עובר עליי אילו היו מענים אותי? איך הייתי מרגישה אילו כפתו את ידי, לשעות ארוכות, מאחורי גבי הקמור? מה הייתה עושה לי בעיטה בפה? בעין? איום שיהרסו את ביתי ויפגעו במשפחתי?

ומאידך, המציאות מכה בפנים: מאז התמוטטותו של המהלך אל השלום שהחל באוסלו, עולם שלם של מעשים, של מוסדות ושל תקוות התמוטט ונעשה אנרכי, אמורפי, מטורף. במעגל של מעשים רצחניים שמבוצעים (ומתוכננים) כדי להכות בהלם את העיניים, האוזניים, המחשבה, הזיכרון- מצאתי את עצמי מבקשת כמה רגעי שקט, כדי לחשוב על מה שאת, דפנה, הגדרת כה טוב: "ואיפה אני בסיפור הזה?"

במסגרת הקורס עצמו, בשיחות שהאירו מציאות אחרת, הנסתרת והמודרת במכוון מעיני מרבית הישראלים ובמסגרת עבודתי במערכת "ידיעות אחרונות" בירושלים בתקופת הפיגועים במרכז העיר (2000-2002) נחשפתי אישית לאותה "טבלת דמים" בלתי נראית המכתיבה את הסיקור העיתונאי ונטייתו, אותה ניתן להכליל על מירב כלי התקשורת- הכתובה והמשודרת, בישראל³. יתירה מכך, הקורס וההתנדבות עוררו בי דילמה מוסרית קשה:

האם קיימת דרגת "מצב חירום" בה מותר להפעיל עינויים? האם ניתן להתירם במצב כלשהו (לדוגמא, כאשר לדעת החוקר, נמצא למולו נחקר שיכול לספק מידע בנוגע ל"פצצה מתקתקת"? לגבי זהות מבצעי פיגועים אותם סיקרתי ואף הייתי עדה לחלק מהם באופן אישי?) השאלה הנ"ל ניקרה בי תדיר ואף הובילה אותי להחלטות אישיות לא קלות, בפרט לאור היותן סטודנטית המתמחה במשפט וארגונים בינלאומיים, תוך דגש רב על תחום זכויות האדם.

³ "טבלת הדמים"- לפיה, בראש הסיקור נמצאים אזרחים יהודים ישראלים (ואם הם מפורסמים או בעלי ייחוד כלשהו- סיפור קורע לב, ביזאר או סיטועיה שאינה שגרתית- מה טוב). ברמה שניה נמצאים הדרוזים והבדווים (שהלא הם "מכוחותינו") ואחרים שאינם נמנים על ערביי ישראל. אחרים- ערביי ישראל. ובתחתית הסולם- הפלסטינים כאשר התמוטטה תקרת מוסך בי-ם בשישי בצהריים וקברה תחתיה שני פועלים פלסטינים- היה ברור שהדיעה לא תשרוד עד ראשון בבוקר (ואם המקרה היה מתרחש ביום חול- אולי הייתה מצוינת בבוקסה קטנה בסוף העיתון...), וכך גם במקרה בו אוטובוס עמוס מטיילים התהפך בחצות (על סף הורדת העיתון לדפוס) בצפון הארץ. כאשר התקשרתי לראש המערכת להתייעץ עמו האם לעצור את ההורדה, התנהלה השיחה הבאה: "אוטובוס? באמת? כמה נפגעים?" -"בסביבות 16 בינוני", "יהודים?", -"ברשת ב' אמרו שמאיזה כפר", -"אז מה את מעירה אותי, זה בכלל לא מעניין". משיחה כזו, ניתן ללמוד יותר מאשר בקורס או בתואר בתקשורת. שכבה אחת של עיוורון קולפה לה. עם זאת, גרעין "הישראליות" עדיין בתוכי.

א. זכויות אדם והאיסור על עינויים – המישור הבינלאומי

ואולי אתחיל בשאלת תם: "לשם מה בכלל זכויות אדם? מהי תרומתם כלל?".
נשיא צ'כיה, וצ'לס האבל, סיכם זאת בנאומו במעמד החגיגי לציון היובל להכרזה האוניברסלית בדבר זכויות האדם:

"אי אפשר לשנות את העולם המורכב כל כך שבו אנו חיים בבת אחת ובכוחה של הצהרה אחת. אף על פי כן אני מאמין בחשיבותה ההיסטורית של הצהרת זכויות האדם, וההפרות התכופות של עקרונותיה מתגמדות לנוכח ההתחייבות הגלובלית שהיא יוצרת. בפעם הראשונה בהיסטוריה קיים כלי בעל תוקף ומוניטין עולמיים שניתן להעמידו כמראה מול האומללות שבעולם; אמת מידה אוניברסלית שבאמצעותה ניתן למדוד בכל רגע נתון את מצב העניינים האקטואלי, לחשוף את העוולות ולהלחם בהן בשמה. כיוון שכולם שותפים לאמת מידה זו, יעזו רק מעטים לערער על קביעותיה. משמעות הדבר היא שאלו המפרים באופן בוטה את עקרונות ההכרזה חייבים מעתה לעמוד מול החידוש ההיסטורי הזה. אם לומר זאת בפשטות, חייהם של כל אלה הלועגים לזכויות האדם קשים מאז קיומה של הצהרה זו פי כמה משהיו לפניו".⁴

ההכרזה הנ"ל התקבלה באו"ם ב-10.12.1949 תחת הרושם הכבד שהותירו זוועות מלחמת העולם השנייה ומהווה את ההגדרה הבינ"ל הראשונה של זכויות האדם. היא נפתחת בהצהרה כי כל בני האדם נולדו בני חורין ושווים בערכם ובזכויותיהם, ומפרטת ב-30 סעיפים את זכויות האדם, ביניהן איסור על עבדות, עינויים ועונשים אכזריים. כיום, נחשבת האמנה לחלק אינטגרלי מהמשפט הבינ"ל המנהגי. משמע, הן מצויות מעל למשפט ולשליטה הפנימית של כל מדינה. תביעה ממדינה לא להפר בה את זכויות האדם לא תיחשב איפוא כהתערבות בענייניה הפנימיים אלא כנושא הומניטארי גרידא- כל אדם באשר הוא אדם זכאי להן.

לפי סעיף 5 של ההכרזה "לא יהיה אדם נתון לעינויים או ליחס או לעונש אכזריים או בלתי אנושיים או משפילים". ב-1984 גיבש האו"ם אמנה מיוחדת לצורך המאבק בעינויים, המוגדרים כגרימה מכוונת של "סבל או כאב חמור, בין אם נפשי ובין אם פיסי", בין השאר לשם "השגת מידע ממנו או מאדם שלישי"⁵. האמנה אוסרת, חד משמעית, שימוש בעינויים בכל מצב שהוא כאשר "אין להיאחז בנסיבות חריגות כלשהן, בין אם מצב מלחמה, איום במלחמה, אי יציבות פוליטית פנימית או כל מצב חירום ציבורי אחר כהצדקה לעינויים"⁶. גם אמנות אחרות, כגון

⁴אדי קאופמן, זכויות האדם, האוניברסיטה המשודרת (ת"א, משרד הביטחון, 2001), עמ' 151-152.
⁵סעיף 1(1) ל"אמנה בדבר איסור על עינויים וצורות אחרות של יחס אכזרי, בלתי אנושי או משפיל". האמנה התקבלה בעצרת האו"ם ב-1984, נכנסה לתוקף ב-1987 וישראל אישרה את האמנה ב-1991.
⁶סעיף 2(2). שם.

האמנה בדבר זכויות אזרחיות ופוליטיות (סעיף 7) ואמנות העוסקות בדיני מלחמה⁷, כולן אוסרות על עינויים ועל צורות אחרות של יחס ועונשים אכזריים, בלתי אנושיים או משפילים. המשפט הבינ"ל מכיר בכך שבעתות חירום לעיתים אין מנוס מפגיעה זכויות אדם מסוימות עם זאת, לגבי עינויים קיים עקרון האיסור המוחלט⁸ על עינויים. כתוצאה, ולמרות הקשיים בהם נתונה מדינה והצורך הדוחק בה להלחם בטרור, החוקרים אינם מוסמכים בשום מקרה להשתמש בעינויים. בהתאם לסעיף 16 להכרזה, ישנו גם איסור גורף להשתמש בשיטות חקירה אכזריות, בלתי אנושיות או משפילות. במקרים רבים נוצרת התנגשות בין זכות אדם אחת למשנהה או בין זכות אדם לאינטרס ציבורי (כבוד האדם מול צרכי ביטחון/ הגנת הציבור למשל). עם זאת, על החשיבות הרבה שמייחס המשפט הבינ"ל מייחס לאיסור על עינויים והתעללות ניתן ללמוד גם מהעובדה כי כל בתי המשפט בהם נשפטו פושעי מלחמה- החל מנירנברג בשנות ה-40 וכלה בטריבונאלים העוסקים ברואנדה וביוגוסלביה לשעבר, לא זוכה מעולם אדם לאחר שבית המשפט קבע כי הוא עינה אחרים בעילה שהמעשה היה חוקי או מוצדק בהתאם לנסיבות בהן נעשה.

חוקת בית הדין הפלילי הבינ"ל, שהתקבלה ברומא ב-1998, מגדירה עינויים והתעללות הן כ"פשעים נגד האנושות"⁹ והן כ"פשעי מלחמה"¹⁰ וזאת בלא שמי מנציגי המדינות שהשתתפו בניסוח הביע הסתייגות מהגדרה זו. ישראל חתמה אך טרם אשררה אמנה זו.

סיכום נאה ניתן למצוא בקביעתו של בית המשפט האירופי לזכויות אדם בנוגע לתביעת אירלנד מבריטניה לחדול משימוש בעינויים בשיטות החקירה שהופעלו כנגד פעילי המחתרת האירית:

"פעולות טרור נתקלות בצדק בתגובה חריפה מטעם שלטונות המדינה. עם זאת, בשום נסיבות שהן אין להתיר לתגובה זו להידרדר לכדי מעשים של התעללות בידי הכוחות הממונים על אכיפת החוק. מעשים כאלה מהווים הפרות בוטות של זכויות האדם, והם פוגעים באפשרות להשיג ראיות אמין במאבק נגד הטרור. הם גם משפילים את עובדי הציבור המשתמשים או אמורים להשתמש בהם, וגרוע מכך- הם עלולים בסופו של דבר לחתור תחת יסודותיה של חברה דמוקרטית"¹¹.

⁷ למשל: התקנות הנספחות לאמנת האג מ-1907, סעיף 4, לגבי שבויי מלחמה, סעיף 44- לגבי אזרחים; סעיף 3(1) המשותף לארבע אמנות ז'נבה מ-1949- לגבי קונפליקט שאינו בין"ל; אמנת ז'נבה השלישית, סעיפים 17-13- לגבי שבויי מלחמה; אמנת ז'נבה הרביעית, סעיפים 27,31,32- לגבי אזרחים הנמצאים באיזור כבוש.

⁸ Mission Permanente d'Israel apres d'Office des Nations Unites et des Organisations Internationales a Geneva, Statement by Ms. Nili Arad..and Mr. Shai Nitzan..State Attorneys Office, 18th Session of the Committee Against Torture (CAT), Geneva, 7 May, 1997, Para. 3.

⁹ סעיף 7(F)+(K) לחוקת בית הדין הפלילי הבינלאומי.

¹⁰ סעיף 8(A)(II) וסעיף 8(C)(I), שם.

¹¹ אדי קאופמן, זכויות האדם, האוניברסיטה המשודרת (ת"א, משרד הביטחון, 2001), עמוד 145

ב. תיאוריה פוגשת מעש: זכויות אדם והאיסור על עינויים בישראל

כפי שהראיתי לעיל, המשפט הבינלאומי אוסר באופן מוחלט על השימוש בעינויים. למרות זאת קיימות פרשנויות רבות בנושא זה. חלקן נובעות מהיבטים שונים בעצם הגדרת המושג "עינויים" וחלק אחר מדילמות עקרוניות או פרגמטיות. אחת הבעיות החמורות במיוחד מתבטאת בוויכוח המתנהל בישראל והעוסק בהצדקת השימוש בעינויים לצורך מה שמוגדר כ"הצלת חיי אדם חפים מפשע", במקרים המוגדרים כ"פצצה מתקתקת". דהיינו, כאשר הזמן העומד לרשות החוקרים לגילוי האמת הוא קריטי מבחינת שלום הציבור, ישנה לא פעם תמיכה רחבה המצדיקה שימוש בכל האמצעים להשגת המידע על מנת להציל חיי אדם במדינה בה התרחשו במשך השנים מעשי טרור אכזריים, חלקם בידי מתאבדים שפוצצו עצמם וקיפחו חיי אזרחים רבים חפים מפשע. בשנת 1987 קבעה ועדה בראשות השופט העליון לנדוי בהמלצותיה קו נורמטיבי ברור שלפיו למדינה דמוקרטית הניצבת בפני בעיה קשה של טרור מותר להפעיל רק "לחץ פסיכולוגי לא אלים" ו"מידה מתונה של לחץ פיסי". ועדת לנדוי אסרה על שימוש באמצעים חמורים ביותר המגיעים לדרגה של עינויים וניסתה להבטיח שהאמצעים בהם התירה להשתמש יופעלו אך ורק נגד מי שידוע שיש בידו מידע העשוי להביא להצלת חיי אדם. לצורך ביצוע קפדני של מדיניות זו צירפה הוועדה נספח סודי המנחה את החוקרים. משפורסם דו"ח ועדת לנדוי נמתחה עליו ביקורת משפטית, מוסרית וציבורית בארץ ומחוצה לה. הביקורת נסבה על עצם ההיתר שנתנה הוועדה לשב"כ להשתמש בלחץ פיסי ופסיכולוגי ועל סכנת ה"גלישה במדרון תלול" כאשר מרחיבים את מושג ה"פצצה מתקתקת" גם למקרים בהם לא נשקפת סכנה מיידית ומתירים להשתמש בלחץ פיסי בשלל המצבים של צורך מיד¹². ניתן למצוא ביטוי לטענות הנ"ל ברב שיח שהתקיים בעקבות דו"ח הוועדה. המשפטן והעיתונאי משה נגבי ציין כי כבר "בשנת 1965 קבע בית המשפט העליון כי "אסור להרשות מצב שבו הנחקר חסר אוניס ונעשה כחומר ביד החוקר. יש לפסול הודאה שנשחטה מפי נאשם תחת לחץ המתבטא בעצם דרכי החקירה כגון שימוש בשיטות פסיכולוגיות שמטרתן לכלות את כוח התנגדותו. שומה על בתי המשפט לשמור ולהישמר מתופעות הידועות לנו לשמצה, ממשטרים טוטליטריים שבדרכיהם לא נלך". את הדברים הללו כתב השופט לנדוי בשנת 1965 בדו"ח הוועדה לא זו בלבד שניתן הכשר למה שהוועדה קראה "לחץ פיסי מתון" (איננו יודעים בדיוק למה הכוונה כי הפירוט נמצא בנספח הסודי לדו"ח) לשם גביית הודאות אלא למעשה משתמע מכך לדעת, שבמקרים מסוימים גם אין זו עבירה מצד החוקר להפעיל את הלחץ

¹²אדי קאופמן, זכויות האדם, האוניברסיטה המשודרת (ת"א, משרד הביטחון, 2001), עמ' 142-148

הזה...מדוע מה שהיה נכון ב-1965 לא נכון ב-1990, מדוע להעניש חוקרים המשתמשים באמצעי לחץ ולפסול כל הודאה הנגבית באמצעי לחץ- פסיכולוגי או פיסי- מדוע זה לא נכון גם היום?¹³.

פרופ' מרדכי קרמניצר, משתתף נוסף ברב השיח העלה את השאלה המוסרית במלוא חריפותה: "יש כאן איסור אבסולוטי שבא מהמשפט הבינלאומי המנהגי, גם לגבי מצבי חירום ואם לא ממשפט העמים- לפחות ממשפט הטבע ואם לא ממנו- מרצונה של חברה להיות נאורה, חברה של אנשים שיכולים להסתכל על עצמם בראי...אם רוצים למנוע עינויים יש רק דרך אחת לעשות זאת והיא לשים טאבו מוחלט על גופו של הנחקר. אין הגיון לבוא אל החוקר ולומר לו: סטירת לחי אחת או שתיים ואת השלישית לא. מי שנתן את שתי הסטירות הראשונות ולא הצליח בכך- ייתן את הסטירה השלישית. זה טבע האדם ומי שמאשר לחץ פיסי מתון, מאשר בפועל גם עינויים.

השאלה כמובן היא האם החברה הישראלית מוכנה לאשר עינויים וזו שאלה של אחד צריך להתמודד עימה...זהו מבחן חשוב כי מי שחוקר- חוקר מטעמנו. כאילו שאנחנו חוקרים. אדם צריך לשאול את עצמו האם הוא מוכן להשתמש באמצעים האלה"¹⁴ (ההדגשה אינה במקור- ל.ב.).

מול השאלה הזו בדיוק ניצבתי בעת ההתנדבות בועד הציבורי נגד עינויים בישראל (להלן: הוועד). במסגרת התנדבותי בארגון הייתי אחראית על כתיבת התלונות על העינויים לגורמים הרלוונטיים (יועמ"ש, הפרקליטות, השב"ס). את הריאיון הראשוני עם המתלוננים מבצע אחד מעורכי הדין או עובדי השטח של הארגון. המידע מועבר לתרגום לעברית לתצהיר (מרבית הריאיונות התבצעו בערבית- שפת אמם של המתלוננים), ומשם-אלי, לכתיבת התלונה. תהליך זה, של הפיכת התצהיר- חומר הגלם, לטופס משפטי, סטנדרטי למראה אך מזעזע בתוכנו, גרם לי ללבטים מוסריים ואישיים. אולם ראשית, מעט רקע על הארגון עצמו:

הוועד הוקם באוגוסט 1989 (מעט לאחר דו"ח ועדת לנדוי) ושם לו למטרה להילחם נגד קיומם של עינויים בישראל- בעיקר כשיטת חקירה בשב"כ, במשטרה, במצ"ח ובכל גורם אחר המקיים חקירות מסוג זה. בספטמבר 1999, בעקבות עתירת הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל ואחרים לבג"צ, אסרו תשעה שופטי בית המשפט העליון את השימוש בעינויים במהלך חקירה. הוועד מבצע מעקב אחר יישום החלטה זו בבתי המעצר השונים ונאבק נגד השימוש בעינויים בחקירות בישראל ובשטחי הרשות הפלסטינית: בדרכים משפטיות, באמצעות תחיקה רלוונטית ועל ידי

¹³ הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל, לחץ פיסי מתון: שיטות חקירה בישראל, רב שיח בעקבות דוח ועדת לנדוי, (ירושלים, 1999), עמ' 9-10.

¹⁴ שם, עמ' 17-19.

מערך הסברה שתפקידו להעלות את המודעות הציבורית לנושא¹⁵. אולם, גם כפי שנוכחתי אישית לדעת, גם פס"ד המפורסם לא היווה סוף פסוק בנושא העינויים. בדו"ח מעקב שפרסם הוועד לגבי עינויים והתעללות בעצירים פלסטינים במהלך המעצר והחקירה בין ספטמבר 2001 לאפריל 2003 ציין הוועד כי "פסיקת בג"ץ ב-1999 היוותה צעד אמיץ ומשמעותי בכיוון הנכון. עם זאת, הפגמים בפסיקת בג"ץ, שעליהם הצבענו בעבר נחשפים עתה במלוא חריפותם. בג"ץ נכשל בכך שלא אסר על התעללות ועינויים באופן מוחלט, והשאיר על כנה את התפיסה המשפטית והמוסרית לפיה חוקר שב"כ רשאי לשקול, ולו גם במקרים קיצוניים, עינויים כאופציה חוקית ולגיטימית. הישגי הפסיקה נשחקים בשל פגמים אלה, בשל מדיניות העינויים של השב"כ ובשל העובדה שבג"ץ, פרקליטות המדינה והיועמ"ש הפכו בנושא זה, משומרי החוק ומגיניו לשומרי הסף בשער מרתפי העינויים של השב"כ"¹⁶. בעקבות פסיקת בג"ץ, השתנו מעט הכללים- מעט מדי. אמנם, השב"כ הפסיק לנקוט בשיטת העינויים ששילבה מניעת שינה, ישיבה או עמידה בתנחות מכאיבות, כיסוי הראש בשק מסריח והשמעה רצופה של מוזיקה רועשת- אך הראה "יצירתיות" בדרכים אחרות. בתלונות רבות שכתבתי וניתן למצוא להן חיזוק בתחקיר שערך הוועד עלה כי השב"כ חורג ממה שהתיר בג"ץ ומצטיירות שיטות התעללויות שהשב"כ נוקט בחדרי החקירות. להלן סקירת אופני ההתעללות והעינויים ששבו ועלו מהתלונות:

שיטות שגרתיות-

מניעת שינה; כבילה לכיסא בתנחות מכאיבות; מכות, סטירות ובעיטות; איומים, קללות והשפלות.

שיטות מיוחדות (אינן שגרתיות אך חוזרות בתלונות מעת לעת, גם לאחר פסיקת בג"ץ מ-1999)-

כיפוף הגוף בתנחות מעוותות ומכאיבות ביותר; הידוק מכוון של האזיקים; דריכה על האזיקים; לחץ על חלקים שונים בגוף; טלטול גופו של הנחקר בצורות שונות; אילוף הנחקר לכרוע ("קמבז"); חניקה; שיטות אחרות של אלימות והשפלה (תלישת שיער, יריקות ועוד)¹⁷.

דוגמאות לשימוש בשיטות החקירה הנ"ל ניתן למצוא בקטעי התצהירים בנספח א'. קריאתם אינה קלה, על כמה וכמה הפיכת התצהירים הנ"ל- שאינם אלא סיפורי חיים של אנשים שרובם לא יחלימו, בין אם פיסית או נפשית, מהחוויה המפוקפקת לה זכו באדיבות מדינת ישראל. זוהי בדיוק הנקודה בה מהדהדת שאלתו של קרמניצר לפיה על כל אדם להעמיד עצמו במקומו של

¹⁵ <http://www.stoptorture.org.il>

¹⁶ הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל, חזרה לשגרת העינויים- עינויים והתעללות בעצירים פלסטינים במהלך המעצר והחקירה. ספטמבר 2001- אפריל 2003, (ירושלים, יוני 2003), עמ' 11-12.

¹⁷ הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל, פרצות בהגנה- עינויים והתעללות בחקירות השב"כ לאחר פסיקת בג"ץ. 6.9.1999- 6.9.2001, (ירושלים, נובמבר 2001), עמ' 30-31.

החוקר ולשאול עצמו האם יוכל להסכים עם שימוש באמצעים אלו בשם "הגנת הצורך" חשוב גם להבהיר כי הועד מכיר בקיום האיום הביטחוני על ישראל, אך רואה בשימוש בעינויים "למען ביטחון המדינה" אמצעי אכזרי ובלתי יעיל הפוגע באושיות הדמוקרטיות.

ההתנדבות עצמה היוותה עבורי, לכל הפחות, חוויה מטלטלת (והפעם- במונחה החיובי...). כמי שגדלה על ברכי "משפחת חיל האויר" וגדלה ביישוב קהילתי שהוקם עבור אנשי צבא, כל הוויית החינוכית והמסגרת החברתית שלי הייתה הומוגנית למדי. איש לא הטיל ספק במוסריותו של צה"ל, בקוד האתי המוביל אותו. And then came Daphna.

המפגש עם החומר הראשוני (ניתן למצוא בנספח ב' דוגמא לתצהיר מלא) גרם לי להתעמת מול הפנים האחרות של צה"ל ומערכת הביטחון. פנים שלא הכרתי. לא היו שם טייסים הרואים ומסכלי מזימות חרש מהשב"כ אלא שפע תיאורי ברוטליות יומיומית שאינה תורמת אלא להזנת מעגל השנאה והפחד בין הצדדים. לפתע נדחקו הביטויים המוכרים כל כך דוגמת "כי בתחבולות תעשה לך מלחמה", "באין תחבולות ייפול עם" והביטוי היחיד ניתן לשפת האלימות. ללא תחבולות- פשוט "להכניס מכות". חשוב לציין כי לא רק במתקני החקירה של השב"כ נחשפו הפלסטינים לאלימות ולהשפלה. כלל הכוחות שפעלו בשטחים – חיילי צה"ל, שוטרי מג"ב ומשטרת ישראל, ובכללם היחידות המיוחדות השונות, הרבו להשתמש באלימות קשה בעת המעצר ובדרך למתקן המעצר, ובכלל זה מכות בקתות הרובים, סטירות, בעיטות, גרירה בכוח, הטחת הראש בעצמים שונים, חשיפה לתנאי מזג אוויר קשים במשך שעות, קללות והשפלות ועוד. גם חקירתם של פלסטינים בידי גורמים שאינם שב"כ – כלומר צה"ל ומשטרת ישראל, לוותה לא-אחת באלימות קשה. נקודה זו שבה וחזרה בעדויות ובתלונות השונות.

במקביל לכאב ולקושי הנפשי, במהלך ההתנדבות היו לא מעט רגעים בהם גיליתי שאבסורד רב כל כך מתרחש בחיי- הייתי תופסת את עצמי מזמזמת את שירי להקות צה"ל בדרך להתנדבות או עם הרדיו, בעת כתיבת התלונות עצמן; הומור שחור ביני ולבין עורכי הדין על תוכן התלונות; זכורה לי אפילו פעם בה הסעתי בדרכי לוועד בת של מכרים קרובים ששירתה במחנה עופר כמש"קית ת"ש ואף ערכה לי סיור מודרך ברחבי הבסיס. הם אף התפלאה על ידיעתי את הפרטים הקטנים- בעיית הביוב העולה על גדותיו, היתושים. טעם מר היה בפי כל אותה העת. כיצד יכולתי לומר לה שמחנה זה מוכר לי, אך מצדדיו האחרים? שהפרטים הללו חוזרים בכל אותן עדויות אותן אני עורכת ומגישה כתלונות אך מעולם לא נתקלתי במענה עליהן?

זוהי סוגיה נוספת שיש לתת עליה את הדעת. לא רק שנעה עוול מצד כוחות הביטחון אלא שגם רשויות החוק, האמורות להוקיע התנהגות זו- אינן עושות זאת ומעדיפות לגונן על המענים! דוגמא בולטת ניתן למצוא בטיפול בתלונות על חוקרי השב"כ. לכאורה נתון הטיפול בתלונות כאלה למחלקה לתפקידים מיוחדים בפרקליטות המדינה שאינה כפופה כמובן, לשב"כ. אלא שכל התלונות הללו מועברות ל"ממונה על בירור תלונות נחקרים" (מבת"ן), שהוא עצמו סוכן שב"כ. לדברי פרקליטות המדינה, הסוכן "מונחה מקצועית" בידי פרקליטות המדינה בכלל ופרקליטת המדינה בפרט ופועל על-פי הוראותיהן.¹⁸ אלא שדבר זה אינו משנה את העובדה שפלסטיני אשר עונה, הותש והושפל בידי סוכני השב"כ מובא לפני סוכן שב"כ אחר ונדרש לפרט בפניו את מעשי עמיתיו. המבת"ן הוא גם זה שחוקר את חבריו לעבודה באשר לתלונות נגדם, ונדרש לקבוע, אובייקטיבית, טענותיו של מי אמינות יותר – של אותם חברים או של "המחבל" הפלסטיני. לשיטה מפקקת זו של בדיקת תלונות שתי תוצאות ברורות, צפויות וקשורות זו בזו:

1. בחלק גדול מהמקרים, נחקרים פלסטינים חוששים לחזור בפני המבת"ן על התלונות שהעלו בפני עורכי-דינם, וכך קל לפרקליטות לדחות את התלונות כבלתי אמינות.
2. מאז הועברה חקירת תלונות נחקרים לפרקליטות המדינה, בשנת 1994, כלומר במשך שבע שנים תמימות, לא הועמד לדין פלילי ולו חוקר שב"כ אחד, גם לא כשנחקרים יצאו מאגפי החקירות של השב"כ כשהם נכים לצמיתות בגופם או בנפשם, ואפילו לא כשסוכן שב"כ עינה למוות נחקר פלסטיני (עבד אל-סמד חריזאת) כמו ידיו. אותו חוקר חזר, לאחר תקופה לא-ארוכה של השעיה, לחקור - ומן הסתם לענות - עזירים פלסטינים.¹⁹

העדויות הללו אינן עוזבות אותי גם כעת, כשנה וחצי לאחר סיום הקורס וההתנדבות. מה לגבי אותו ילד בכיתה ו' שבדרכו לביתו מבית הספר קפצו עליו שני שוטרי מג"ב ושברו את ידיו? מה לגבי ה"משחק" שהמציאו החיילים במחסומים - "קופסת ההפתעות"?²⁰ והכרחת הממתנים במחסום לשיר שירי יחידות צה"ל?²¹ עם זאת, אלו הם המקרים הקלים להתמודדות מוסרית. ומה לגבי המקרה בו תוארה התעללות פיסית ונפשית קשה מנשוא ברוקח מחברון, כאשר לקראת תום עדותו, ואני על סף דמעות, הסתבר כי נחשד בניסיון אספקת ציאניד למבצעי הפיגוע במלון

¹⁸ הדברים נמסרו טלפונית לחנה פרידמן, מנכ"לית הוועד, ב-27.8.2001.

¹⁹ כרמי גילון, שב"כ בין הקרעים, עורך רמי טל, (תל-אביב: משכל, 2000), עמ' 394-395.

²⁰ "קופסת ההפתעות" - בעת התנדבותי תוארו במספר מקרים עדויות לגבי קופסא הניצבת לצד החיילים במחסום ובה פתקים עם שמות איברים. העוברים במחסום התבקשו להגריל פתק- ושם האיבר שצויין בו, נשבר בגופם.

²¹ במקרה מסוים הגיע המצב לכדי אבסורד - מחברה שעבדה בארגון זכויות אדם שקישר בין צעירי הפת"ח לנוער ה"עבודה" ומר"צ נודע לי כי במפגש שערך הארגון בין הצדדים ביוון, ערכו צעירי הפת"ח באחד הערבים קומויץ על שפת הים. בעודה מטיילת על החוף עלתה זמרתם, ולהפתעתה הם שרו את "אחד חומוס, אחד פול, אני אוהב את משמר הגבול..."

"פארק" בנתניה? אלו הם מקרי המבחן האמיתיים- כאשר מבחן "הגנת הצורך" עומד מולך פשוטו כמשמעו, בצבעים חיים. ומדממים.

ודווקא הייתה מי ששאלה ובדקה זאת. ב-20.6.2001, הגישה ח"כ זהבה גלאון, לבקשת הוועד, שאילתא לשר המשפטים ובה ביקשה לדעת האם הועברו ליועץ המשפטי לממשלה, מאז פסיקת בג"צ, מקרים בהם חוקרי השב"כ טענו כי עמדו בפני מקרים של "פצצה מתקתקת", שבעניינם קבע בג"צ כזכור כי ניתן להתיר בדיעבד אמצעי חקירה "פיזיים" (כלומר עינויים). תשובתו של שר המשפטים, מאיר שטרית, שנמסרה לפרוטוקול הכנסת ב-11.7.2001, הייתה: "עד כה לא הובאו לאישור היועץ המשפטי לממשלה תיקי חקירה בהם נטענה טענת "הגנת הצורך".²² במלים אחרות, במשך כמעט שנתיים, ובתוכן תשעת החודשים הראשונים של אינתיפאדת אל-אקצא, סבר השב"כ כי כל פעולותיו הן בגדר "חקירה סבירה" על-פי פסיקת בג"צ, וכי חוקריו לא מצאו עצמם במצב של "פצצה מתקתקת" המאפשר להם לחרוג מחקירה כזו. והעינויים נמשכים והעדויות מצטברות.

²² שאילתה מס' 2299, ישיבה רכ"ב – 11.7.2001, ע' 30. תשובה דומה נמסרה במכתבי לשכת היועץ המשפטי לממשלה לחנה פרידמן, מנכ"ל הוועד, ב-24.6.2001 וב-23.7.2001.

סיכום

ואלי אתחיל בסוף. אני דווקא נכשלת, ברחתי. מנהלת בתוך ראשי יחסי משיכה-סלידה מתחום זכויות האדם מאז הקורס שפקח את עיניי והאירן לעולות שמתרחשות ליד הבית. הדילמות המוסריות הפכו עבורי לאישיות וגררו אחריהן גם החלטות לא פשוטות. ההתנדבות האירה לי צדדי מציאות שלא הכרתי, לא שיערתי, ואולי אפילו העדפתי שלא להמשיך ולהתעמת עימם. כשקראתי את מאמרו של סטנלי כהן על הכחשה-נדמה היה לי כי כתב עליי. באחד השיעורים בקורס ישבה לידי בחורה בשם רים ואמרה: "זה קשה לדעת, אבל זה חשוב". והמשפט הפשוט הזה מהדהד בראשי גם עתה, גם לאחר שעברתי תחום, למשפט הקהילה האירופית. היורו לא מדמם ולא ניתן לענותו. עברתי מדינה, בבריסל הייאוש באמת יותר נוח. אך מהעולות לא ברחתי-העדויות באו איתי, הזיכרונות והטעם המר, הלאות הנפשית לאחר יום בוועד עוד זכור לי היטב. מה גם שמי שפקחו את עיניו לראיית אי הצדק הנעשה סביבו, לא יכול להתעלם עוד ממנה. ומה יאמרו אלו שחוו את שאני אך קראתי? "המילה הכתובה הלא יודעת פחות מן המציאות. שום צירוף מילים לעולם לא יתקרב אל טעם המים שהחוקר ירק אל תוכם ואחר כך הכריח את הנחקר לשתות מהם"²³.

"אני חושבת שגם אני חלק מאותו ציבור שעוצב על פי אתוסים ומיתוסים שמקלים עלינו לראות את הדברים בשחור לבן, לראות את הדברים כסכסוך של צודקים מול לא צודקים, שלתחיית העם היהודי מול הטרוריסטים, של פלסטינים מול יהודים. וכשאני יודעת מול איזה ציבור אני מופיעה, משום שאני בעצם גם חלק מהציבור הזה, אני יודעת כמה זה קשה. ואני באמת חלק מהציבור הזה משום שאני בעצמי עברתי את כל הדרך הזו"²⁴. לי, בניגוד לעו"ד נטע זיו, לא עמד האומץ לעבור את כולה. בתחילת ההתנדבות בוועד הוצעה לי משרת דוברת הארגון. שמחתי התחלפה עד מהרה בקושי ובמועקה מיד כשהתחלתי לבחון את הסוגיות והבג"צים שהובילו את הוועד באותם ימים. לא יכולתי להתייצב בפני הציבור בסוגיית הסיכולים הממוקדים המהווים אחד ממוקדי פעילות הוועד בימים אלו. בפרט לא בפני הציבור הפרטי שלי. קשה היה לי להודות בפני עצמי ולקשר בין שכניי, הורי חבריי ובעצם רובה המכריע של הסביבה החברתית שלי, בה גדלתי ועוצבתי, שחזרו רובם ככולם מדי ערב בסרבליים וסמלי יחידות ובין אותן תמונות על המרקע של

²³נסים קלדרון, "התבנית והנוף", בזמן מלחמה (הוצאת כינרת, 2002), עמוד 72
²⁴דפנה גולן-עגנון, איפה אני בסיפור הזה? (כתר, 2002), עמ' 61-60

בתים מופגזים. "כל מטוסינו חזרו בשלום", ועלתה המחשבה לראשונה- ומה עם אלו שלמטה, האם הם חיים היום? פצועים? היכן ישנו הלילה? ומחר? ושארית חייהם? התשתית המשפטית של הוועד הייתה ללא רבב, ובחנתי אותה לפי מיטב הכלים האינטלקטואליים שהעניקו לי לימודי התואר השני במשפט בינ"ל תוך התמקדות מיוחדת בזכויות אדם ודיני מלחמה. וגאוותי על התואר אך כירכמה פניי הפעם והקשתה עליי אף יותר- מדוע לא מצאתי בה אף פגם, אף שבר שיכול היה להוות לי טיעון נגדה חוץ מאשר פשוט להודות שהם... צודקים? כל העקרונות, כל התיאוריות בשמם דיברתי עמדו כעת במבחן לו לא יכולתי וחזרתי ושאלתי את עצמי- אז לשם מה אני לומדת ומתמחה בזכויות אדם? האם איני מסוגלת להתמודד עם נושא זה באמת? האם חמש השנים האחרונות לא היו אלא משחק אינטלקטואלי- תיאורטי? קשה הייתה לי עצם הידיעה שמכריי אינם אלא, בסופו של יום, פושעי מלחמה ולא יכולתי כלל לייצג גוף שסוגיה זו היוותה סוגיה עיקרית בפעילותו. אם בפני עצמי קשה לי להודות- כיצד אייצג?

ומצבי הגיע לדלת סגורה. וויתרתי על המשרה אך המשכתי בהתנדבות. אולי היה לי קל יותר להתמודד עם עינויים "רגילים", על הקרקע, שאנשים מוכרים לי אינם נוטלים חלק בהם. היה לי חשוב להמשיך בהתנדבות, להתמודד עם הנושא- אך כנראה לא יכולתי לשאת את כל הדרך ולעמוד מולה באופן ציבורי.

בסופו של יום, הדילמה האם ישנה דרגת חירום בהם מותר לענות ברורה לי היטב- איסור מוחלט. גם בסוגיית הסיכולים הממוקדים. אבל בינתיים, במאבק לכך, אעדיף לתמוך מן הצד. ומה לגבי פעילות בתחום זכויות האדם? מרגע שנפתח הצוהר וקולף העיוורון אין דרך חזרה. אז אולי לא ברחתי ממש, כי לא ניתן. אני פשוט בהפסקה.

ביבליוגרפיה

Mission Permanente d'Israel apres d'Office des Nations Unites et des Organisations Internationales a Geneva, Statement by Ms. Nili Arad..and Mr. Shai Nitzan..State Attorneys Office, 18th Session of the Committee Against Torture (CAT), Geneva, 7 May, 1997, Para. 3.

אדי קאופמן, זכויות האדם, האוניברסיטה המשודרת (ת"א, משרד הביטחון, 2001, דפנה גולן-עגנון, איפה אני בסיפור הזה?, (כתר, 2002) הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל, לחץ פיסי מתון: שיטות חקירה בישראל, רב שיח בעקבות דוח ועדת לנדוי, (ירושלים, 1999) הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל, פרצות בהגנה- עינויים והתעללות בחקירות השב"כ לאחר פסיקת בג"צ, 6.9.2001-6.9.1999, (ירושלים, נובמבר 2001) הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל, חזרה לשגרת העינויים- עינויים והתעללות בעצירים פלסטינים במהלך המעצר והחקירה, ספטמבר 2001- אפריל 2003, (ירושלים, יוני 2003) כרמי גילון, שב"כ בין הקרעים, עורך רמי טל, (תל-אביב: משכל, 2000) נסים קלדרון, "התבנית והנוף", בזמן מלחמה (הוצאת כינרת, 2002)

מקורות משפטיים:

אמנה בדבר איסור על עינויים וצורות אחרות של יחס אכזרי, בלתי אנושי או משפיל, 1984
ארבע אמנות זינבה, 1949
ההכרזה האוניברסלית בדבר זכויות האדם, 1949
התקנות הנספחות לאמנת האג מ-1907
חוקת בית הדין הפלילי הבינלאומי, 1998

מקורות אינטרנט:

<http://www.stoptorture.org.il>

נספח א' - דוגמאות לשיטות חקירה - חלקי תצהירים:

הערה: אין המדובר בחלקי תצהירים שעסקתי בהם באופן ישיר בעת ההתנדבות. המידע לקוח מתוך מסמך הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל, פרצות בהגנה- עינויים והתעללות בחקירות השב"כ לאחר פסיקת בג"צ, 6.9.1999-6.9.2001, (ירושלים, נובמבר 2001), אך ראיתי חשיבות בהבאתם כדוגמאות מוחשיות.

- מתוך עדותו של עו"ד עדנאן אל-חג'אר:

הושיבו אותי על כיסא קטן – לא כיסא של ילדים, אבל אני בגובה 1.85 מטר ושוקל 110 קילו. הכיסא היה קטן בשבילי – הם קשרו את ידי לכיסא כך שנאלצתי לשבת כפוף, מה שגורם לי לכאבי גב עד היום.

... בחקירה הייתי תמיד כבול לכיסא הקטן, באותו אופן. חקרו אותי 20 שעות ביום במשך 14 או 15 יום. בימי ששי ושבת לא חקרו אותי. בימי ראשון החקירה היתה מתחדשת.

... אותן שאלות חזרו על עצמן שוב ושוב. שעה אחרי שעה, יום אחרי יום. אמרתי להם כמה פעמים: כבר שאלתם אותי את השאלה הזאת 50 פעם היום, ובכל פעם עניתי את אותה התשובה – אין לי כוח כבר. החוקרים התחלפו פעמים רבות והשאלות נשארו.

... בשלושת הימים הראשונים הם התנהגו יפה, אחר-כך החלו לקלל ולאיים. למשל: אתה עורך-דין ועובד בזכויות אדם? כל זכויות האדם בתחת שלי; אמך זונה, אחותך זונה; כל ארגוני זכויות האדם גנבים; כולכם מושחתים; חמור, כלב. כשהייתי אומר שאני צמא, ושייקה אמר לויליאם [שניהם חוקרי שב"כ]: תן לו כוס מים, ויליאם היה אומר: שאני אביא לערבי מים?

או: אני אעביר אותך למעצר מנהלי. או: ניתן לך לצאת לחו"ל והגורל שלך יהיה כמו אבו גיהאד [שנהרג בפעולת התנקשות ישראלית]. יש לנו מטוסים וקומנדו, נשיג אותך בכל מקום.

לעתים היו נוקטים בשיטות שונות בכדי להפחיד אותי היו מכים על הקיר מאחורי, חוקר היה יושב קרוב אלי ומקרר את הפנים אלי.

אמרתי להם שאין לי עסק בפוליטיקה, רק בזכויות אדם ובחוק. אמרתי שאצלי כל בני האדם שווים, ללא קשר לגזע, צבע, דת או מין.

אחד החוקרים היה צועק בכל הכוח בתוך אזני, עד שהפסקתי לשמוע באוזן הזו. ביקשתי ללכת למרפאה ונתנו לי תרופה.

שייקה סבל משפעת, והוא קירב את פניו לפני עם כל השיעולים והנזלת. עד היום יש לי כאב גרון.

בשבוע השלישי ממש לא נתנו לי לנוח בכלל במשך ארבעה ימים. היתה חקירה רצופה של 20 שעות ביממה. אפילו את האוכל נתנו לי בתוך חדר החקירה. לא אכלתי בכלל – האוכל היה כל-כך מגעיל. באותו שבוע, גם בארבע השעות בהן הייתי אמור לישון מנעו זאת ממני. השוטר היה דופק על הדלת, או מכניס את האוכל, או בא לשאול אם אני רוצה סיגריה, או להתקלח. במשך ארבעה ימים אלה לא ישנתי בכלל.

לעתים היו מחזיקים אותי 3-4 שעות בלא לחקור אותי. החוקר היה עובד על המחשב. כל פעם שניסיתי לישון החוקר היה בא ומעיר אותי. בכל מקרה התנוחה היתה כל-כך לא נוחה שלא יכולתי לישון. הם לכאורה השתמשו בשיטות לא פיסיות אבל למעשה סבלתי מאוד גם מהבחינה הזאת. הגב שלי היה כפוף כל הזמן, והתחכך בכיסא. במשך אותם ארבעה ימים היה גם צו מניעת מפגש עם עורך-דין.

- מתוך תצהירו של מוחמד אבו דאהר :

החוקרים היו בשמות: גנרל אבו שריף, קולונל שלום, קפטן אוסקר וקפטן מיקי. יש לציין כי ביקשתי מהם לשחרר לי את האזיקונים כי הרגשתי כאבי תופת, אך... הם התעלמו מבקשותיי.

החוקרים מיד התחילו לחקור אותי. חקירתי היתה רק על הקשר שלי עם מר מוחמד אלסינואר וכשעניתי שאינני מכיר אותו, קיבלתי 3 סטירות חזקות על פניי מהגנרל אבו שריף. לאבו שריף היה פטיש. הוא התחיל לנופף בו באוויר, פנה לשלום ואמר לו: "זה אחר כך." כתוצאה מהאזיקונים ההדוקים ידי התנפחו והצבע שלהם נהיה שחור. באותו רגע לא היה ביכולתי לסבול את הכאבים העזים ואז התחננתי בפני החוקרים: "תראו את ידי" ומשראו אותם גזרו לי את האזיקונים והביאו במקומם אזיקונים אחרים.

... שלום ואוסקר הלכו ונשארו איתי שני החוקרים האחרים אך הם לא חקרונני.
הם סיפרו סיפורים ע"מ שאשאר ער. קיס [חוקר] סיפר לי על קשריו הטובים עם
הערבים... [עד הבוקר] למרות שלא נחקרתי הם לא נתנו לי לישון.

... בבוקר... בעת חקירתני אבו שריף נתן לי סטירה חזק על הפנים וקיס לחץ על
כתפיי בחוזקה.

... בעת החקירה הייתי כבול באזיקים ברגליים וגם בידיים כשזרועותיי היו
מתוחות לאחור. החוקר שלום ישב מולי, הפריד בין רגליי, לחץ בחוזקה עליהם
ושם את ידו על חזי ולחץ על גופי... הרגשתי כאבי תופת.

... אחר-הצוהריים חקר אותי חוקר בשם אודי. גם אודי חזר ועינה אותי באותה
שיטה.

... בשעות הערב חקרו אותי ויליאם ושאקי עד שעה מאוחרת. הייתי עייף וניסיתי
לישון ואז ויליאם הורה לי: "עכשיו תשב בצורת קמבז. מה, אתה לא יודע איך
יושבים בקמבז? תכרע על בהונות רגליך." ידיי היו כבולות מאזיקים מקדימה
והאזיקים שברגליים היו הדוקים וכשניסיתי לשנות תנוחה נעניתי בצעקות: "מה
אתה לא גבר, תשב בקמבז כמו שצריך." זה נמשך כ-10 דקות.

יש לציין כי תוך כדי כריעתני הוא לחץ על רגליי וגם על כתפיי. אחר-כך הוא
החזירני לכיסא וכשניסיתי לישון הוא הורה לי לעמוד. כעבור כמה דקות הודעתני
לו שאין ברצוני לישון ואז החזירני לשבת על כיסא.

... הושבתי על הכיסא, בהיותי כבול באזיקים ברגליים ובידיים וכשזרועותיי היו
מתוחות לאחור. שלום ישב מולי ומייסון לצדי. שלום הפריד בין רגליי ולחץ
עליהם ברגליו בעצמה ובידו לחץ על חזי עד שבגבי נמתח הצידה והיה באוויר. בטני
רעדה מרוב הכאבים והרגשתי שייגרם לי שיתוק. כשניסיתי לשים את ידיי על
הרצפה מייסון בעט בי. זה נמשך כ-10 דקות. נחקרתי כ-23 שעות ביממה, חקירה
ממושכת ורצופה.

- מתוך תצהירה של מונא עובייד:

... אז התנפל עליי "מרטיין", תפס אותי בחולצה משני הצדדים והחל למשוך
אותי קדימה ואחורה בכוח. הוא עשה זאת 5 - 6 פעמים, ומעוצמת הטלטול
הייתי עפה לכיוון הקיר שנמצא מאחוריי, והראש שלי היה נדפק בקיר. הוא צעק

עליי: "זונה, כלבה, אדפוק לך את הצורה, את מעוניינת בחוקר אחד בשיחה אינטימית כדי שתתחילי לדבר..." החיילת שנכחה בחדר נבהלה מאוד ממה שראתה, והיא שמה את שתי ידיה על ראשה והסתירה אותו בין הרגליים. כתוצאה מכך נגרמו לי כאבים עזים בראש, סחרחורת, ועמדתי להתעלף. אז "מרטיין" אמר לחוקרים האחרים שהיו בחדר: "קחו אותה לבית-חולים כדי שלא תמות לנו כאן..."

נספח ב- תצהיר לדוגמא:

הערה: אין המדובר בתצהיר שעסקתי בו באופן ישיר בעת ההתנדבות. המידע לקוח מתוך מסמך הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל, פרצות בהגנה- עינויים והתעללות בחקירות השב"כ לאחר פסיקת בג"צ, 6.9.2001-6.9.1999, (ירושלים, נובמבר 2001), אך ראיתי חשיבות בהבאתו כדוגמא מוחשית.

ראמי יאסר זעול, בן 16, תושב הכפר חוסאן שבנפת בית-לחם. נעצר ב-29.10.2000 בביתו והועבר ל"מתקן ההשהיה" המשטרתי בעציון. תצהירו נגבה ב-25.1.2001 בכלא מגידו בידי עו"ד חנאן ח'טיב מהוועד הציבורי נגד עינויים בישראל.

אני הח"מ ראמי יאסר זעול ת.ז. 851820878 מחוסאן נפת בית לחם. לאחר שהוזהרתי כי עלי לומר את האמת וכי אהיה צפוי לעונשים הקבועים בחוק אם לא אעשה כן, מצהיר בזה בכתב כדלקמן:

1. הנני יליד 1984 רווק, מתגורר בכפר חוסאן נפת בית לחם, עם בני משפחתי המונה 8 נפשות וכולם קטינים.
2. בתאריך 29.10.00 או בסמוך לכך ובסביבות השעה 1:30 לפנות בוקר ובהיותי ישן בחדרי עם אחי שמעתי דפיקות חזקות בדלת, אחי התעורר ופתח את הדלת.
3. מייד התקרב אלי אחד החיילים וסחב את השמיכה מעלי וצווה עלי לקום וללוות אותו, ביקשתיו לחכות עד שאתלבש אך בקשותי הושבו ריקם ורק בהתערבות אבי אשר התחנן בפניהם לאפשר לי להתלבש הם נענו לכך.

ברצוני לציין שנכנסו לבית כ 20 חיילים עם רובים, דבר שהבהיל את בני משפחתי, אמי ואחותי התחילו לבכות.

4. הם כבלו אותי באזיקים עם ידיים מאחורה וכיסו את עיני, תוך כדי קללות וצעקות: "יא מניאק - אתה רוצה להודות או לא?" ענית להם: "על מה אני צריך להודות, ולמה אני עצור בכלל?" אחד מהחיילים ענה לי "טוב, כשנגיע לתחנה, אכניס לך את המקל בגדול.. ואז תדע למה אתה עצור." מיותר לציין שהחיילים התבטאו בקללות גסות שאדם סביר לא יכול לסבול מה ששומע, וכאן אני מתבייש לחזור עליהם.
5. אח"כ הכניסוני לגיפ ודחסו אותי בין הכיסאות ולאורך כל הדרך ולאורך כל הדרך היו תוקפים אותי במכות, אגרופים אלות וקללות.
- ברצוני לציין שכאשר הייתי מרים את ראשי למעלה היה באפשרותי לראות מה מתרחש, לכן הרמתי את ראשי והבחנתי בשני עצירים נוספים נמצאים איתי בגיפ.
6. כשנעצר הרכב, הורידו אותי וצוו עלי לעמוד על רגל אחת וכל תזוזה נענתה במכות חזקות.
7. מאוחר יותר גררו אותי ותוך כדי גרירה נדחפתי ע"י חייל וכתוצאה מכך נפלתי מגובה של כ- 1.5 מטר.
8. הוכנסתי לרופא לשם בדיקות, וכשסיים הרופא את עבודתו לקחוני והושיבוני בהמתנה ליד שני עצורים אחרים אשר הצלחתי להכירם אחד היה בשם טארק עמירה והשני היה בשם מוסטאפה אנואר.
9. אחרי כמה דקות החיילים חזרו וחזר איתם אותו תסריט אימים, ציוו עלינו לקום וללכת תוך הדרכה מהם איפה ללכת: "שמאל.... ימינה..." עד שנתקעתי בקיר וראשי נחבט בו.
10. התעוררו אצלי חשדות ומחשבות, שהחיילים לקחו אותנו תחילה לרופא ע"מ לבדוק אם אנחנו יכולים לסבול מכות או לא וזאת מאחר שהחיילים היו אומרים "הוא חמור... יכול לסבול מכות"
11. ציוו עלי לצאת לחוץ חרף הקור העז, אחד מהם התקרב אלי ותפס את חולצתי ושפך מים קפואים, אחר הכריח אותי להתפשט ונשארתי בחולצה עם שרוולים קצרים והיו ממשיכים לשפוך על ראשי מים קפואים, אחר כך התקרב אלי וקרע לי את המכנסים, כן גם הכריחו אותי לגרור עמוד מעץ בהיותי אזוק עם ידיים מאחורה ותוך כדי גרירה היה אחד מהם עולה על העמוד, וכשהייתי מתעייף ומפיל אותנו נעניתי במכות חזקות.
12. הועברתי לחדר החקירות, הייתי כולי רועד, מתקשה לדבר וצוו עלי לעמוד ליד מזגן מופעל למשך כ- 10 דקות, אח"כ שאלוני "יש לך מה להגיד?" וכשענית להם "לא" לקחוני לשירותים ואחד מהקצינים צעק "טוב, אנחנו נחנך אותך יא מניאק" והכניס את ראשי לאסלה והפעיל את המים.

13. אח"כ הביא את התורה ואמר לי: "תנשק את הקוראן", אמרתי לו "זה לא קוראן" ואז הוא צרח והתחיל לקלל בדת המוסלמי ובנביא מוחמד, וכשאמרתי לו: "תכה אותי איך שאתה רוצה אבל אל תקלל בנביא ובדת שלנו" ספגתי מכה חזקה אשר גרמה לי להתעלף.
14. התעוררתי בסביבות השעה 8:00 בבוקר ומייד באו אלי וצוו עלי לחתום, שאלתי "על מה אני צריך לחתום", הם ענו "על הודאתך" וכשסירבתי הותקפתי חזק וכתוצאה מכך נאלצתי לחתום על מסמך שלא ידעתי את תוכנו מאחר והיה בשפה העברית שאינני דובר.
15. כתוצאה מהעינוי שעברתי במהלך מעצרי סבלתי מכאבים עזים וכתוצאה מכך הובהלתי לבי"ח הדסה, שם אושפזתי למשך כיום.
16. הועברתי לבית-המשפט להארכת מעצר, אז נודע לי שהמסמך שחתמתי עליו היה הודאה שבכלל לא יצאה מפי, הייתי מואשם בהכנת 500 בקבוקי תבערה, יידוי אבנים, וכן היה מצויין שהודיתי על אנשים אחרים דבר שהפתיע אותי והודעתי לשופט שכל מה שרשום במסמך הוא כזב ושקר.
- חשוב לציין שביומיים הראשונים למעצרי הוחזקתי בצינוק בעציון אשר היה ברוחב כ- 1.5-2 מ"ר , ובגובה של 4 מטר, חלון קטן, מלוכלך ומסריח.
17. בבית המעצר בעציון שהיתי כ- 6-7 ימים, תנאי המעצר היו קשים ביותר, אין מים חמים, האוכל היה מלוכלך ומקולקל, השמיכות והמזרונים שהיו בלי סדינים היו מסריחים, מלאים אבק ושערות, תא המעצר היה כ-4X4 מטר, צפוף, מלוכלך ומסריח וכתוצאה מכך פניתי ביחד עם עצורים אחרים לקצין וביקשנו ממנו לאפשר לנו לנקות את התא והוא נענה לכך.
- חלק מהסוהרים היו מתנהגים איתנו בצורה אכזרית ובלתי אנושית, כשהיינו שרים הם היו משתיקים אותנו בצעקות.
- זכור לי אחד מהקצינים וביכולתי לזהותו, הוא התנהג איתנו בצורה מעליבה, היה מתמיד לצעוק ולקלל, היה מביא לנו את האוכל קר ולא מאפשר לי להתקשר למשפחתי למרות שהיה מאפשר זאת לשאר העצורים וכששאלתיו על הסיבה ענה לי "אתה מנהיג קבוצה של מחבלים אני לא מרשה לך להתקשר".
18. מאוחר יותר הועברתי לבית מעצר במגידו, התא היה בגודל של כ- 6-8 מ"ר, מוחזקים בו כ- 16-18 עצורים, צפוף, לפעמים מנתקים את המים והחשמל למשך זמן ארוך, יש חוסר במצרכים בסיסיים כגון סוכר, תה..
19. קודם למעצרי הייתי בריא לחלוטין הן באופי והן בנפשי.

20. כתוצאה ממעצרי ובעקבותיו סבלתי והנני סובל עד עצם היום הזה מכאבי ראש עזים, נדודי שינה, מצב הנפשי התדרדר וזאת מאחר ואין ביכולתם של בני משפחתי לבקרי וכן כתוצאה מתנאי מעצרי לרבות העינויים שעברתי.

21. ברצוני להוסיף כי ביקשתים בבית מעצר מגידו לקבל טיפול רפואי אך טרם נענית.

22. אין לי עבר פלילי.

23. זהו שמי, להלן חתימתי ותוכן תצהירי זה נכון ואמת.